

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΗΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΜΜ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ
1980 - 1982

Ε. Π. Δ της Κ. τ. Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΛΘΗΣΑΥΡΙΣΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΤΑΤΑΡΤΗ

Διὰ τοῦ περιοδικοῦ «Ἀθηνᾶ» ἤρχισα πρὸ τινων ἐτῶν δημοσιεῶν κατὰ ἑκατοντάδας ἀθησαυρίστους λέξεις τῆς λογίας βυζαντινῆς (ἐκκλησιαστικῆς κυρίως) γλώσσης. Ἦδη ἔχουν δημοσιευθῆ τρεῖς ἑκατοντάδες¹ καὶ τῶρα παρουσιάζεται ἡ τετάρτη τῆς σειρᾶς. Τὸ ὑλικόν, ποῦ ἔχω ἀποδελτιώσει, εἶναι τεράστιον καὶ ὑπολογίζω ὅτι, μετὰ τὸν ἐλεγχον καὶ τὴν ἀποκάθαρσιν, θὰ προκύψουν καὶ ἄλλαι, ἀρκεταὶ ἴσως, ἑκατοντάδες ἀθησαυρίστων βυζαντινῶν λέξεων. Ἡ περιοχὴ τῆς ἐρεύνης μου εἶναι κατ' ἐξοχὴν τὰ ἀγιολογικὰ καὶ ὕμνογραφικὰ κείμενα, τὰ ὅποια καὶ ἀποτελοῦν τὸν οὐσιώδη ὄγκον τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς τοῦ Βυζαντίου. Ἡ ἀχανὴς αὕτη περιοχὴ εἶναι, ὡς γνωστόν, γλωσσικῶς ἀνεκμετάλλευτος καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι πλεῖστα κείμενα παραμένουν εἰσέτι ἀνέκδοτα, ἀλλὰ καὶ διότι μακρὰ καὶ παλαιὰ προκατάληψις ἀποτρέπει τοὺς νέους κυρίως βυζαντινολόγους ἀπὸ τὴν συστηματικὴν ἐρευναν τῶν κειμένων τούτων. Εἶναι ἐν τούτοις βέβαιον ὅτι τὰ κείμενα ταῦτα περιέχουν χιλιάδας ἀγνώστων καὶ ἀθησαυρίστων λέξεων καὶ σημασιῶν, τὰς ὅποιας ἀναμένει πάντοτε ἡ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ λεξικογραφία. Ἡ παροῦσα ἐργασία μου, ὡς καὶ αἱ προηγούμεναι, καὶ ὅσαι ἐνδεχομένως θὰ ἀκολουθήσουν, εἶναι μικραὶ συμβολαὶ εἰς τὸ μέγα τοῦτο ζήτημα.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΑΙ

- Anal. Boll. =Analecta Bollandiana (περ.), Bruxelles.
BZ =Byzantinische Zeitschrift (περ.), Leipzig-München.
Εἰρμολόγιον =Εἰρμολόγιον ἐκδιδόμενον ὑπὸ μητροπολίτου πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου τῆ συνεργασίᾳ Σπυρίδωνος Λαυριώτου (= Ἀγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 9), Chennevières-sur-Marne 1932.

1. Πρβλ. Θεοχ. Δετοράκη, Ἀθησαύριστα Βυζαντινά. Ἐκατοντάς πρώτη, «Ἀθηνᾶ» Ο5', 1977, σσ. 231-242 (ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ μετὰ τὰ ἀθησαύριστα βυζαντινά βιβλιογραφία). Τοῦ αὐτοῦ, Ἀθησαύριστα Βυζαντινά. Ἐκατοντάς δευτέρα καὶ τρίτη, «Ἀθηνᾶ» ΟΖ', 1979, σσ. 211-227.

Pasini, S. Filippo = Cesare Pasini, Vita di S. Filippo d'Agira attribuita al monaco Eusebio. Introduzione, edizione critica, traduzione e note, Roma 1981 (=Orientalia Christiana Analecta 214).

PG = J. P. Migne, Patrologia Graeca.

Previale, Panegirico = L. Previale, Un Panegirico inedito per Michele VIII Paleologo, BZ 42, 1943, σσ. 1-43

RÉB = Revue des Études Byzantines (περ.), Paris.

Trypanis, Cantica = C. A. Trypanis, Fourteen Early Byzantine Cantica, Wien 1968 (=Wiener Byzantinische Studien, Band V).

ἀβατώδης (ἐπίθ.): ἀδιάβατος, ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς: Τὴν ἀβατώδη ἤπειρον ὡς χέρσον Ἰσραὴλ βαδίζων. Θεοδοσίου μοναχοῦ Εἰρμὸς ἀναστάσιμος πλ. β' ἤχος, ᾠδὴ α'. Εἰρμολόγιον, σ. 189.

ἀβύσσιος (ἐπίθ.): Γνωστὸν τὸ ἀβυσσικὸς (LSJ). Θηρὶ ἀβυσσίῳ παραδίδοται ὁ προφήτης Ἰωνᾶς. Βασιλείου Παγουριώτου Εἰρμὸς εἰς τὸν Μ. Βασίλειον, ἤχος πλ. β', ᾠδὴ 5'. Εἰρμολόγιον, σ. 175.

ἀγαθοπρεποφιλάνθρωπος (ἐπίθ.): Δώρησαι τῇ ἀγαθοπρεποφιλάνθρωπῳ εὐσπλαγχνία σου τὰ πρὸς ἐδωδὴν ἐπιτήδεια. Fr. Halkin, Vie de S. Nicéphore, Anal. Boll. 78, 1960, σ. 426, 22.

ἀγιοπρέπεια: ὀφθαλμοὶ δύο τῆς ἀγιοπρεπείας Ἰησοῦ. Νικήτα Παφλαγόνοσ, Ἐγκώμιον εἰς Ἰάκωβον τὸν Ζεβεδαίου, PG 105, 85C. Παρὰ Lampeτά: ἀγιοπρεπής, ἀγιοπρεπῶς.

ἀγιότευκτος (ἐπίθ.): ἀγιότευκτον ἀγιαστήριον τοῦ Υἱοῦ. Νικήτα Παφλαγόνοσ, Εἰς Θωμᾶν τοῦ Ἀλφαίου ἐγκώμιον, PG 105, 153D.

ἀδελφόφρων (ἐπίθ.): ὁ ἀδελφὰ φρονῶν: Κύρον καὶ Ἰωάννην, τοῖς ἐν πνεύματι δμαίμονας καὶ κατὰ σάρκα ἀδελφόφρονας. Δοξαστικὸν τῶν αἰῶνων τῶν ἁγίων Κύρου καὶ Ἰωάννου τῶν Ἀναργύρων, ἐντυπὸν Μηναῖον Ἰανουαρίου 31.

ἀθλονίκος (ἐπίθ.): Ἐπὶ τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως: προσιθεται τοῖς ἀθλονίκοις ὁ πρωταγωνιστής. Fr. Halkin, Étoge de S. Athanase, Anal. Boll. 79, 1961, σ. 37. Γνωστὸν τὸ ἀθλονίκης, ὁ (LSJ).

ἀθλουργῶ : ἀθλῶ, πράττω λαμπρά ἔργα: νεάζων ἀθλουργεῖ κράτιστα.
 Ἐσπέριον στιχηρὸν πλ. δ' ἤχου εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Νεόφυτον.
 Πρβλ. ἔντυπον Μηναιῶν Ἰανουαρίου 21

ἀκαιρομέμπτης: ὁ ἀκαίρως καὶ ἀδίκως μεμφόμενος: Ποίαν γὰρ ἀθει-
 ας μέθοδον ὡς ἀκαιρομέμπται οὐκ ἔδρασαν μωμοσκοποῦντες; F r.
 H a l k i n, Vie de S. Nicéphore, Anal. Boll. 78, 1960, σ. 410, 28.

ἀκαληφώδης (ἐπίθ.): τραχὺς, σκληρὸς ὡς ἡ ἀκαλήφη (τσουκνίδα):
 τὰς ἐκ ῥοιῶν ἀκαληφώδεις ῥάβδους ἐπιφέρων τῇ καλλιμάρτυρι.
 F r. H a l k i n, La passion grecque des saintes Libyé etc.,
 Anal. Boll. 76, 1958, σ. 311.

ἀλείπτεις (Θηλ.): παιδαγωγός, ὀδηγός: Ὡς ἀλείπτεις πρὸς μαρτυρίαν
 ἀγαθή. Νικῆτα Παφλαγόνοσ, Ἐγκώμιον εἰς τὴν πρω-
 τομάρτυρα Θεκλαν, PG 105, 336A. Τεθησαυρισμένον τὸ ἀλείπ-
 τρια, ὡς θηλυκὸν τοῦ ἀλείπτεις (LSJ).

ἀλωβος (ἐπίθ.): ἀβλαβής, ἀκίνδυνος: Ἀλωβον τῆσ καμίνου τὴν φλόγα
 θέντες. Δαμιανοῦ μοναχοῦ, Ἰαμβοὶ εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Προ-
 δρόμου, ὦδὴ η', εἰρμός. Εἰρμολόγιον, σ. 178. Τεθησαυρισμένον τὸ
 ἀλώβητος (LSJ-L a m p e).

ἀνεπίλοπτος (ἐπίθ.): δυσδιάκριτος, ἀκατανόητος: τὰ ἀπορρητότερα καὶ
 τοῖσ πολλοῖσ ἀνεπίλοπτα εἰς ἐξήγησιν προῦθῆκαμεν. Νικῆτα Πα-
 φλαγόνοσ, Ἐξήγησις τῶν ἐπῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, PG
 105, 581A.

ἀντιτελωνεύω: δίδω, παρέχω ἀντίδωρον: ὡς Θεὸσ ἀγαθὸσ τούτοισ ἀν-
 τετελώνευσασ. Ἄνω νόμου, Κοντάκιον εἰς τὸν Φαρισαῖον καὶ
 Γελώνην, κγ' 2. Τρυφανίσ, Cantica, σ. 49.

ἀξιοάθλος: ἀντάξιος τῆσ ἀθλήσεωσ: τίνα κομίζεται μισθόν, ὡσ ἀξιοά-
 θλον καὶ μεγαλοπρεπῆ; Νικῆτα Παφλαγόνοσ, Ἐγκώμιον
 εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα Εὐστάθιον, PG 105, 400A.

ἀξιόωνυμος: ὁ ἔχων μέγα ὄνομα, ἔνδοξοσ: Ἐπίθετον τοῦ ἀποστόλου
 Βαρθολομαίου. Νικῆτα Παφλαγόνοσ, Ἐγκώμιον, PG 105,
 212C.

ἀπαυγή, ἡ: λαμπρότης, ἀπαύγασμα. Οὐράνιον ἀπαυγὴν ἐπιλάμψασ.
 Δαμιανοῦ μοναχοῦ, Ἰαμβοὶ εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Προδρόμου,
 δ' εἰρμός. Εἰρμολόγιον, σ. 178. Παρ' Ἠσυχίω τὸ ἐπίθ. ἀπαυγῆσ.

ἀπομήνιμα, τὸ: μεγάλη ὀργή, θυμός: θυμοῦ ἀλογίστευ ἀπομηνίματα
 καὶ γυναικείων ἐμῶτων ἐπαίσχοντα παίγνια. L. P r e y i a l e, Un
 Panegirico inedito per Michele VIII Paleologo, BZ 42, 1943,
 σ. 34.

ἀρησιόκοσμος (ἐπίθ.): ἐπὶ τῶν μοναζόντων. Ἀρησιόκοσμος παῖς λιπῶν γῆς καλύβην. Στίχος εἰς ἅγιον Ἰωάννην τὸν Καλυβίτην. Ἐντυπον Μηναῖον Ἰανουαρίου 15.

ἀσεβότεκνον, τό: Πλαστή λέξις, προσδιοριστικὴ τοῦ Καίσαρος Βάρδα. Νικῆτα Παφλαγόνοϛ, Ἰγνατίου Βίος, PG 105, 536B.

βαρύχολος (ἐπίθ.): οὕτως ἐξοργός τις καὶ βαρύχολος, ὥστ' οὐδὲ πολλοῦ τοῖς ὁδοῦσιν ὤμων τῶν παρθενικῶν ἀφασθαι σαρκῶν. Νικῆτα Παφλαγόνοϛ, Ἐγκώμιον ἁγ. Ἀναστασίας, PG 105, 361A.

βιαθανατέω: βιαλῶς ἀποθνήσκω: βιαθανατοῦντος τρόπον ἀφήκεν ἀποθανεῖν. Νικῆτα Παφλαγόνοϛ, Ἐγκώμιον εἰς ἁγ. Ὑάκινθον τὸν Ἀμαστρονήν, PG 105, 436A. Γνωστὸν τὸ βιαιοθανατέω (LSJ).

βοτανοφάγιον, τό: χορτοφαγία: Τὸ οὖν εὐαγγέλιον βοτανοφάγιον ἐξαγγέλλει εἰς τὴν διὰ μετανοίας συγγνώμην. Πόας φαγῶν ὁ Βαπτιστῆς ἀπέδωκεν ἄνδρα τέλειον. D. Hemmerding - Iliadou, L'authenticité sporadique de l'Ephrem grec, Akten des XI. Internationalen Byzantinisten-kongresses, I, München 1958 (1960), σ. 236.

βρετάς, ἡ (θῆλ.): τὸ σῶμα: Ἰησοῦ, βρετάδος μου ἴδε τὸ τέρμα. Δαμιανοῦ μοναχοῦ, Ἰαμβοὶ εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Προδρόμου ε', 3. Εἰρηολόγιον, σ. 178.

γεώφρωνος (vgl γεώφρων, ἐπίθ.): ὁ τὰ γῆνιὰ φρονῶν, ὁ ἐγκόσμιος: ὀφθαλμὸς σωματικὸς οὐ θεάεται οὐδὲ καρδία γεώφρωνος ἀνεβίβασε πόποτε. Fr. Halkin, Deux Vies de S. Maxime, Anal. Boll. 54, 1936, σ. 86.

γλυκορρήμων (ἐπίθ.): ἐπίθετον τοῦ Ἰω. Δαμασκηνοῦ. Πρβλ. ἐσπέριον στιχηρὸν πλ. δ' ἤχου. Ἐντυπον Μηναῖον Δεκεμβρίου 4.

γλυπτόμορφος (ἐπίθ.): τῷ γλυπτομόρφῳ ξοάνῳ ὑπειπάμενοι. Κυπριανοῦ Εἰρημὸς εἰς Ἀθανάσιον Ἀλεξανδρείας η', 1. Εἰρηολόγιον, σ. 187.

δημαλείπτης: δημαγωγός, διαφθορεὺς τοῦ λαοῦ: ἔδοξεν ἄνδρα τιὰ δημαλείπτην, ὤμόν, ἀφιλάνθρωπον ἐκεῖσε καταστροφῆς χάρις ἀποστελεῖν. Fr. Halkin, La passion grecque des saintes Libyè, Eutropie et Léonis martyrs à Nisibe, Anal. Boll. 76, 1958, σ. 304.

διβαπτιστής: αἰρετικὸς (dibaptistas appellitant haereticos). Νικῆτα Παφλαγόνοϛ, Βίος Ἰγνατίου, PG 105, 520A.

δυσάπὸνιπτος (ἐπίθ.): ὁ δυσκόλως ἀποπλυνόμενος, ἀκάθαρτος λίκων:

δυσαιπόνιστον ἔσχε κηλίδα. Νικῆτα Παφλαγόνοϲ, Ἐγκώμιον εἰς Πέτρον καὶ Παῦλον, PG 105, 45A.

δυσηγορία, ἡ: βλάσφημος λόγος: πῦρ δὲ κατέτηξεν ἐναντίων δυσηγορίας τῶν εἰς σὲ βλάσφημούντων, Θεοτόκε. Βασιλείου μοναχοῦ μονῆς Ἀκοιμήτων, Τῆ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας, εἰρμὸς ε'. Εἰρμολόγιον, σ. 155.

ἐκλογάς, ἡ: ἐκλεκτὸν ποιμνίον: Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, ποιμαίνε τὴν ἐκλογάδα μου. Δοξαστικὸν αἰνων εἰς τὴν Προσκύνησιν τῆς Τιμίας Ἀλύσεως τοῦ Πέτρου, Μηναῖον Ἰανουαρίου 16.

ἐλαϊσμός, ὁ: τὸ εὐχέλαιον: Ἐβδομον μυστήριόν ἐστὶν ὁ ἐλαϊσμός. Πρβλ. J. Darrouzès, Textes synodaux chypriotes, REB 37, 1979, σ. 112. Αὐτόθι: «Ὅτι οὐ δεῖ ἐλάιτους τῶν ἐπτὰ ἱερῶν ποιῆσθαι τὸν ἐλαϊσμόν».

ἐξοργος (ἐπίθ.): καθ' ὑπερβολὴν ὠργισμένος: Οὕτως ἐξοργός τις καὶ βαρύχολος. Νικῆτα Παφλαγόνοϲ, Ἐγκώμιον εἰς ἀγ. Ὑάκινθον τὸν Ἀμαστρονήν, PG 105, 361A.

ἐξοχολιγυρὸς (ἐπίθ.): Ἐπὶ συνετοῦ καὶ σοφὰ συμβουλευόντος: ἐξοχολιγυρὸς πρεσβῦτα. Fr. Halkin, Vie de S. Nicéphore, Anal. Boll. 78, 1960, σ. 428, 8.

ἐπίφωτος (ἐπίθ.): λαμπρός, πανηγυρικός: λαμπρὰ καὶ ἐπίφωτος δεικνυται ἡ ἐπερχομένη ἑορτή. Ἀπόστιχον στιχηρὸν πρεεόρτιον τῶν Φώτων, ἤχ. πλ. β'. Ἐντυπον Μηναῖον Ἰανουαρίου 2.

εὐθυδρομία, ἡ: Σταυρὸς τῶν ὀρθοποδούντων εὐθυδρομία. Νικῆτα Παφλαγόνοϲ, Ἐγκώμιον εἰς τὴν Ὑψωσιν, PG 105, 33A. Γνωστὰ τά: εὐθυδρομέω, εὐθυδρόμος (LSJ-Lampe).

ἠπιοτρόπος (ἐπίρρ.): ἐρωτώμενος ἠπιοτρόπος. Fr. Halkin, Saint Antoine le Jeune et Pétronas le Vainqueur des Arabes en 863 (d'après un texte inédit), Anal. Boll. 62, 1944, σ. 222.

θαλασσόμορος (ἐπίθ.): ὁ εὐρίσκων θάνατον εἰς τὴν θάλασσαν, ἐπὶ τοῦ διώκτου Φαραώ: θαλασσόμορον τὸν ὀπλοφόρον Φαραώ τύραννον βυθίσας. Θεοδοσίου μοναχοῦ, Εἰρμὸς ἀναστάσιμος α', 3. Εἰρμολόγιον, σ. 189.

θεάρμοστος (ἐπίθ.): ὁ ἀρμόζων εἰς θεόν: τὸν θεάρμοστον τοῦτον ἔχομεν ναόν. Ἀνωνώμου, Κοντάκιον εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς ἀγίας Σοφίας, ιβ', 1. Τρυφανίς, Cantica, σ. 145.

ιερόλεκτος (ἐπίθ.): Ἐπὶ ὀμίλου ἱερωμένων: ἱερόλεκτον συνέγγραμμα φιλοσόφων ἀνδρῶν. Fr. Halkin, Vie de S. Nicéphore, Anal. Boll. 78, 1960, σ. 413, 23.

- ισοφωνῶ**: ψάλλω ἁρμονικῶς: παίδων ἐμμελῶς ἰσοφωνοῦντων. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Εἰρμὸς ἀναστάσιμος βαρέυς ἤχου, ζ' 5. Εἰρμολόγιον, σ. 201.
- καταφωσφορέω**: καταλάμπω, καταυγάζω: ὡς ἥλιος νέφεσιν ἀποκρυβείς... καταφωσφορῶν φωταυγία μυστικῆ. Ἰωσήφ Ὑμνογράφου, Κανὼν τρίτος εἰς Ἰωάννην Χρυσόστομον, ζ' 2. Ἐντυπον Μηναῖον Ἰανουαρίου 27.
- καχέσπερος** (ἐπίθ.): Ὁ ἔχων κακὴν ἀπόληξιν: καχέσπερος ὄμφαξ πικρᾶς ἀπάτης ἀναφρεῖς ἐχθρὸς πανώλης. Δαμειανοῦ μοναχοῦ, Ἰαμβοὶ εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Προδρόμου ε'. Εἰρμολόγιον, σ. 178.
- κοινοδῆμιον**, τό: βουλευτήριον, διοικητήριον: τῷ κοινοδημίῳ τι πινθέσθαι σπουδῆ παραγενομένων. Fr. Halkin, La passion grecque des saintes Libyè..., Anal. Boll. 76, 1958, σ. 305.
- κλοιόν**, τό: ὁ κλοιός: Ἄρον, Ἀπόστολε τῆς ἁμαρτίας μου τὰ κλοιὰ, τὰ ἐπικείμενά μοι ἐπανχένια. Κανὼν εἰς τὴν Ἄλυσιν τοῦ Πέτρου, ε' 1. Ἐντυπον Μηναῖον Ἰανουαρίου 16. Πρβλ. αὐτόθι, ζ' 2. Ἴσως πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὸν τύπον τὰ κλοιὰ ὡς ἑτερογενῶς σχηματισθέντα πληθυντικὸν τοῦ ἀρσενικοῦ ὁ κλοιός. Πβ. ὁ δεσμός - τὰ δεσμά.
- κλοιοφόρος** (ἐπίθ.): δέσμιος: Ἐν φρουρᾷ σε κλοιοφόρον ὁ Ἡρώδης ἀπέθετο. Κανὼν εἰς τὴν Ἄλυσιν τοῦ Πέτρου, δ' 2. Ἐντυπον Μηναῖον Ἰανουαρίου 16.
- κομενταρήσιος**: γραφεὺς ἢ χαρτοφύλαξ δικαστηρίου: ἐκέλευσεν Ἀθανάσιον τὸν κομενταρήσιον. Anal. Boll. 70, 1952, σ. 260.
- κομφοποιῶ**: ῥήμασι κομφοποιῶν ἑαυτόν. Ἀνω νόμου, Κοντάκιον εἰς τὸν Φαρισαῖον καὶ Τελώνην, θ' 1. Trypanis, Cantica, σ. 45.
- κόχλασις**, ἡ: ὁ βρασμὸς τῆς κολάσεως: τὸν μὲν ἀπάντων τῶν ἀνεικάστων ἀγαθῶν ἐμπλεον ἐποίησε, τὸν δὲ ἕτερον σκότους καὶ κοχλάσεως αἰωνίου πυρός. Fr. Halkin, Les deux passions de Saint Patrice, Anal. Boll. 78, 1960, σ. 135.
- λαμπαδουργός** (ἐπίθ.): φωτεινός, λαμπρός: τῆς νυκτὸς τὸ ἀφεγγές τοῖς λαμπαδουργοῖς δακτύλοις σου φαιδρύνας. Ἡλία πτέρχ. Ἱερουσολύμων, Εἰρμὸς ἀναστάσιμος πλ. δ', ε'. Εἰρμολόγιον, σ. 243.
- λαμπρυσμός**, ὁ: Σταυρὸς ὁ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας λαμπρυσμός. Νικήτα Παφλαγόνοσ, Ἐγκώμιον εἰς τὴν Ἰψωσιν, PG 105, 32A. Γνωστὸν τὸ θηλ. λάμπρυνσις (LSJ-Lampe).

- λιθυφής** (ἐπίθ.): λίθινος, κατεσκευασμένος ἐκ λίθου: εἰς ἐχυρὸν λιθυφῆς ἀνέθηκε πύργωμα. L. Previata, Panegirico, σ. 29.
- λυσσίδακτος** (ἐπίθ.): ἄνθρωπος δέ τις γενόμενος λυσσίδακτος (προσβεβλημένος ὑπὸ λύσσης). Pasini, S. Pilippo, σ. 168, 370.
- μακαριωσύνη**, ἢ: μακαριότης: τῆς τελείας μακαριωσύνης ὑπώπτευν τυχεῖν. Νικῆτα Παφλαγόνοσ, Λόγος εἰς τὸ Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, PG 105, 20B.
- ματαιοβουλία**, ἢ: ματαία σκέψις: τί φύρδην ματαιοβουλίας τῆδε κάκεισε στροβούμεθα; Fr. Halkin, Vie de S. Nicéphore, Anal. Boll. 78, 1960, σ. 416, 45.
- ματαιοσοφία**, ἢ: ἀνωφελῆς σοφία: τῆς παραλόγου ματαιοσοφίας τὸ αἰσχιστον. Νικῆτα Παφλαγόνοσ, Ἐξήγησις τῶν ἐπῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, PG 105, 581D.
- μελενδυτέω**: Ἐπὶ μοναχῶν, φέρω μέλαν ἔνδυμα: Νικηφόροσ... ἐπαγγελιάμενοσ καὶ ἑαυτὸν ἐμπαρέξεν μελενδυτήσαντα. Fr. Halkin, Éloge de S. Athanase, Anal. Boll. 79, 1961, σ. 35.
- μηχανούργευμα**, τό: Ἐκ. ρ. *μηχανουργέω: τὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐκεῖσε μηχανουργέματα. Fr. Halkin, Deux Vies de S. Maxime, Anal. Boll. 54, 1936, σ. 77, 27.
- μονάς**, ὁ: (ἐπίθ.): Μονῆρης, μοναχικός: καὶ συζυγεῖσαι καὶ παρθενεύουσαι καὶ σωφρονοῦσαι καὶ μή, καὶ αἱ τὸν μονάδα καὶ αἱ τὸν μιγάδα βίον ἐλόμεναι. Fr. Halkin, Anal. Boll. 99, 1981, σ. 43.
- μόναυλος** (ἐπίθ.): Μονῆρης, ἐπὶ τῶν μοναχῶν: τοῖσ ἡσύχιον καὶ μόναυλον αἰρετιζομένοισ διαγωγῆν. Fr. Halkin, Éloge de S. Athanase, Anal. Boll. 79, 1961, σ. 36. Παρὰ LSJ τὸ ἐπίθετον μόνον εἰς τὴν μουσικὴν γλῶσσαν (μόναυλοσ ἀλλόσ, κάλαμοσ, μέλοσ).
- μυσταγωγράφοσ**: (ἐπίθ.): Ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου. Νικῆτα Παφλαγόνοσ, Ἐγκώμιον εἰς Ἀπόστολον Μᾶρκον, PG 105, 292C. μυσταγωγόσ > μυσταγωγράφοσ προ μυσταγωγογράφοσ.
- μωμοσκοπῶ**: μέμφομαι, σκώπτω: Βλ. ἀνωτ. λ. ἀκαιρομέμπτης. Παρὰ LSJ τὸ μωμοσκόποσ ἐκ τοῦ ἠποίου νομίμωσ τὸ ρῆμα.
- νεροφόροσ**, ἢ: δεξαμενὴ ὕδατοσ: εἰσελθὼν ἐν τῷ ζέματι ὡσ εἰς νεροφόρον ἐνήχετο. Fr. Halkin, Les deux passions de S. Patrice, Anal. Boll. 78, 1960, σ. 138.
- ξοανικός** (ἐπίθ.): εἰδωλολατρικός: ἀγαλμα ξοανικὸν φανύσαντες. Κυπριανοῦ, Εἰρμόσ εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα Δημήτριον, ζ' 1. Εἰρμολόγιον, σ. 214.
- δλόλιθοσ** (ἐπίθ.): ὄλοσχερῆσ: μὴ λαβόντες λήθην δλόλιθον. Ὑποψιάζω

ὅτι ὁ τύπος εἶναι μᾶλλον *δλόληθος (κατὰ παρηχητικὸν καὶ λογοπαικτικὸν σχῆμα πρὸς τὸ λήθη). Ἄνδρου Πηροῦ, Εἰρμός εἰς ἅγιον Εὐθύμιον, ἦ 4. Εἰρμολόγιον, σ. 233.

δρειάλωτος (ἐπίθ.): ὁ ἀπολεσθεὶς εἰς τὰ ὄρη, ὁ κλανώμενος εἰς τὰ ὄρη. Κατὰ τὸ δορυάλωτος: τὸ πλακῆθὲν δρειάλωτον εὐρών πρόβατον. Ἰδιόμελον στιχηρὸν ἤχου πλ. δ' τῆς Κυριακῆς τῆς Σαμαρελτιδος. Βλ. ἔντυπον Πεντηκοστάριον.

δροφουαγός (ἐπίθ.): ὁ στεγάζων, ὁ δημιουργὸς τοῦ οὐρανοῦ θόλου, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ: Οὐρανίας ἀψίδος δροφουαγέ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Εἰρμός ἀναστάσιμος πλ. δ' ἤχου, γ' 2. Εἰρμολόγιον, σ. 220.

οὐρανοβαφής (ἐπίθ.): ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ: λαμπρῶ καὶ οὐρανοβαφεῖ χρώματι κατακόρως χρωρνόμενον. Νικήτα Παφλαγόνοσ, Ἐγκώμιον εἰς ἅγ. Ἰάκινθον τὸν Ἀμαστρινόν, PG 105, 421A.

οὐρανοκράτωρ. Ἐπίγραμμα εἰς ἅγιον μάρτυρα Δάνακτα (Ἰαν. 16):

Ἀφρηέθης τὸ δέλτα σὺν κάρμ, Δάναξ·
τμηθεὶς γὰρ ὠφθης οὐρανοκράτωρ ἄναξ.

Πρβλ. ἔντυπον Μηναῖον Ἰανουαρίου 16.

οὐρανότυπος (ἐπίθ.): ὁ ἔχων σφαιρικὴν στέγην ὡς ὁ οὐρανός: δομήσας ἐκκλησίαν οὐρανότυπον. Κοσμᾶ(;) Εἰς τὴν ὑψωσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, α' 9. Εἰρμολόγιον, σ. 224. Πρβλ. αὐτόθι, σ. 185: σπήλαιον οὐρανότυπον.

παλαιοπρεπής (ἐπίθ.): ὁ ἀρμόζων εἰς τὸν παλαιὸν (τὸν μὴ χριστιανὸν) ἄνθρωπον: ἐκτριφώμεθα τὴν παλαιοπρεπιῆ τῆς ἡμῶν καχεξίας δυσπρέπειαν. Fr. Halkin, Vie de S. Nicéphore, Anal. Boll. 78, 1960, σ. 416.

πηγαία, ἦ: πηγῆ: ὡσπερ ἀπὸ τινος ἀκαμάτου πηγαίας εἰς πόλεις ὄλασ καὶ χώρασ ἀμαρευόμενον. Previale, Panegirico, σ. 31.

πλασματογραφία: πλαστογραφία, παραχάραξις: δύο πλασματογραφίας ἐνώπιον πάντων ἀποκαλύψασ. Νικήτα Παφλαγόνοσ, Ἰγνατίου Βλοσ, PG 105, 528D.

πλημμυρέστατος: ὑπερθετικὸς βαθμὸς τοῦ ἀνυπάρκτου ἐπιθέτου *πλημμύρης: ὁ ποταμὸς τῶν θαυμάτων ὁ πλημμυρέστατος. Ἰδιόμελον α' ἤχου εἰς τὴν λιτὴν τοῦ ἁγ. Σπυριδωνοσ. Ἐντυπον Μηναῖον Δεκεμβρίου 12.

πλοκοτή (vel πλοκοτή): πλέγμα, νῦν πλεκτή (καλαμωτή): Καὶ λα-

βῶν πλοκοτὴν ἣν εἶχε κατεσκευασμένην ἀπὸ καλάμων ἐσκεπάστη. Fr. Halkin, Deux Vies de S. Maxime de Kausokalybe, Anal. Boll. 54, 1936, σ. 62.

πνευματοδιώκτης: ὁ διώκων τὰ πονηρὰ πνεύματα: τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Φιλίππου καὶ ἀποστολικοῦ πρεσβυτέρου καὶ πνευματοδιώκτου. Pasini, S. Filippo, σ. 120.

πολυάξων: ἐπίθετον προσδιοριστικὸν τοῦ οὐρανοῦ: Κατακοσμήσας τὸν πολυάξωνα τοῦ στερεώματος πόλον. Ἀνω νόμου Εἰρμός ἀναστάσιμος, ε' 1. Εἰρμολόγιον, σ. 181.

προσυνίσταω: ὁ ἐκ τῶν προτέρων γνώστης τινός, ὁ ἔχων προφητικὰς ιδιότητας: προσυνίσταω εἰρηναίως ὑπεδέχετο. Fr. Halkin, Anal. Boll. 78, 1960, σ. 413.

πυρσοφανῶς (ἐπίρρ.): λαμπρῶς: ὡσπερ ἀκτῖνα φαεινὴν, τὴν οἰκουμένην καταλάμπουσαν πυρσοφανῶς. Κανὼν εἰς ἀπόστολον Τιμόθεον, δ' 2. Ἐντυπον Μηναῖον Ἰανουαρίου 22.

συμβλοποιοῦμαι ἀποθησαυρίζω τὸ μέλι (καὶ μεταφορικῶς): οἶά τις πολυπληθῆς μελισσῶν τὸ μέλι τῶν ἀρετῶν φιλοπόνως συμβλοποιοῦμενος. Fr. Halkin, Éloge de S. Athanase, Anal. Boll. 79, 1961, σ. 36.

σταυροτυπία, ἡ: σχηματισμὸς τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ: δείκνυσιν αὐτῷ κατ' ὄναρ σταυροτυπίαν ἐκκλησιαστικῆς κτίσεως. Pasini, S. Filippo, σ. 194.

σταυροπατία, ἡ: καταπάτησις τοῦ σταυροῦ, ἀπιστία (ἐπὶ ἔρκου): πάσαις ἀδικίαις, ἐπιπορκίαις, σταυροπαταίαις... χρώμενοι. Νικητὰ Παφλαγόνοσ, Ἰγνατίου Βίος, PG 105, 508B.

στόλιον, τό: ἄμφιον, εἶδος στολῆς: ἐνεδύσατο τὰ στόλια αὐτῆς τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Pasini, S. Filippo, σ. 126.

συνάγγελος (ἐπίθ.): ὁ ἴσος πρὸς τοὺς ἀγγέλους: σὺν σοὶ δὲ τοὺς ὄλους αἰῶνας μεθ' ὄλων τῶν συναγγέλων ἔσομαι. Ἀνω νόμου, Κοντάκιον εἰς τὴν Μετάστασιν τῆς Θεοτόκου, ζ' 2. Ἡ λ. παρ' Ἡροδότῳ 7, 230, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ συναγγέλλοντος ἢ τοῦ πρεσβευτοῦ. Grypanis, Cantica, σ. 132.

συναγυρμα, τό: συναγυρμός, ὁμήγυρις, συγκέντρωσις: Βλ. ἀνωτ. λ. ἰερόλεκτος. Παρὰ LSJ γνωστὸν τὸ συναγυρμός.

σωματεμψύχως (ἐπίρρ.): κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν: σωματεμψύχως τὰς νόσους ἰάται. Pasini, S. Filippo, σ. 192. Παρὰ Lampe τὸ σωματέμψυχος, ἐξ οὗ τὸ ἐπίρρημα.

ταμειοτρῶκτης: καταχραστής τῶν δημοσίων χρημάτων: τοὺς δημο-

- βόρους εἶτον ταμειοτρώκτας ἐκποδῶν ποιησάμενος. F r. Halkin, Vie de S. Nicéphore, Anal. Boll. 78, 1960, σ. 414. Γνωστὸν τὸ ταμειοφάγος (L a m p e).
- τερπτικῶς (ἐπίθ.): τερπνῶς, μετὰ χαρᾶς: τερπτικῶς μετὰ φωνῆς ᾠδὴν ᾄδοντα. Δ α μ ε ι α ν ο ὺ μοναχοῦ, Ἰαμβοὶ εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Προδρόμου, α' 5. Εἰρμολόγιον, σ. 178.
- τετράσφαιρος (ἐπίθ.): ἐπὶ καοῦ ἔχοντος τέσσαρας σφαιρικοὺς τρούλους: πηγνῦσι νεῶν τῇ θεομήτορι περικαλλῇ καὶ τετράσφαιρον. F r. Halkin, Éloge de S. Athanase, Anal. Boll. 79, 1961, σ. 36.
- τρισεπίσκοπος: ἐπίσκοπος ἔχων τρεῖς διοικητικὰς περιφερείας: ὁ ἐπίσκοπος Καρπασέων καὶ ἐνορίας Ἀμοχούστου μητροπόλεως Κωνσταντίας καὶ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ὡς τρισεπίσκοπος ἐγκωμιαζέσθω καὶ εὐφημισέσθω καὶ ὑπογραφέτω. J. D a r g o u z è s, Textes synodaux chypriotes, RĒB 37, 1979, σ. 87. Ἡ λ. τρισεπίσκοπος ἔχει καὶ ἑτέραν μεμπτὴν ἔννοϊαν, τὸν διαδοχικῶς σχόντα τρεῖς ἐπισκοπὰς, ὅπερ ἀπαγορεύουν οἱ Κανόνες. Βλ. L a u r e n t, ἐν RĒB 30, 1972, σσ. 5 κέξ.
- τρισεπὶ κλεος (ἐπίθ.): ὑπέρλαμπρος: Μάγοι ἐκ Περσίδος, τὸ τρισεπὶ κλεον δῶρον προσκομίσατε. Προεόρτιον ἰδιόμελον εἰς τὴν Λιτὴν τοῦ ἁγ. Σπυρίδωνος, Ἐντυπον Μηναιῶν Δεκεμβρίου 12.
- τρισεπὶ χορδος (ἐπίθ.): ἄλλος τύπος τοῦ τριχορδος: ἔθελε τύραννον ἢ τρισεπὶ χορδος λύρα. Ἰ ω. Δ α μ α σ κ η ν ο ὺ, Εἰρμὸς ἀναστάσιμος βαρέος ἤχου, ζ' 4. Εἰρμολόγιον, σ. 201.
- ὕγειδω: καθιστᾷ τινα ὑγιῆ, ἱατρεύω, θεραπεύω: χωλοὺς τε καὶ παρεμμένους ὑγειῶν. Κανὼν εἰς τὴν Ἀλυσιν τοῦ ἁπ. Πέτρου, ζ' 3. Ἐντυπον Μηναιῶν Ἰανουαρίου 16.
- φάσις, ἡ: φαντασία, μυστικὴ σκέψις: παραχρηῖμα τοίνυν ἀνάγεται φάσις τῷ Πρόβω κατὰ τῆς Ἀναστασίας. Ν ι κ ῆ τ α Π α φ λ α γ ὄ ν ο ς, Ἐγκώμιον εἰς ἁγ. Ἀναστασίαν, PG 105, 348C. Ἡ λ. ἀθησαύριστος μὲ τὴν σημασίαν ταύτην.
- φιλεύφημος (ἐπίθ.): ὁ ἀγαπῶν τοὺς ἐπαίνους καὶ τὰ ἐγκώμια. F r. Halkin, Vie de S. Nicéphore, Anal. Boll. 78, 1960, σ. 413.
- φυσίσοφος (ἐπίθ.): ὁ ἐκ φύσεως εὐφυῆς: ἔτυχε βαθυτέρας παιδεύσεως τῇ φυσισόφῳ εὐμαθία. F r. Halkin, Éloge de S. Athanase, Anal. Boll. 79, 1961, σ. 34.
- φωτάννυμος (ἐπίθ.): Ἐπὶ τῆς ἐορτῆς τῶν Θεοφανείων (Φώτων): Κύριε Θεέ μου, φωτάννυμον ὕμνον καὶ προεόρτιον ᾠδὴν σοὶ ᾄσομαι. Κανὼν προεόρτιος τῶν Φώτων ψαλλόμενος τῇ ε' Ἰανουαρίου, α'

1. Πρβλ. έντυπον Μηναιῶν Παρά *L a n p e* μόνον τὰ φωτωνυμῖα, φωτωνυμικῶς.

χειρτένσοφος (έπιθ.): ὁ έν Χριστῷ σοφός: διδάξω χριστενσάφοις χειραγωγήσει νοήμασιν. Fr. *H a l k i n*, Vie de S. Nicéphore, Anal. Boll. 78, 1960, σ. 415.

ψυχραστής: Ἐπί τοῦ Θεοῦ ὡς έραστοῦ τῶν ἀγαθῶν ψυχῶν: Οὕτως εἰς ἐπίγραμμα εἰς ὄσιον Κλαυδῖνον:

*Ψυχῆς ἰδῶν σῆς κάλλος ἐξηρημένον,
δ ψυχραστής λαμβάνει σε, Κλαυδῖνε.*

Πρβλ. έντυπον Μηναιῶν Ἰανουαρίου 27.

ΘΕΟΧΑΡΙΣ Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗΣ